

**TROIUS AENEAS ROMANA PER OPPIDA
(CATALEPTON XIV. APPENDIX VERGILIANA):
GLORIA ENEIDEI**

Maria SUBI

Universitatea de Vest din Timișoara

maria.subi@e-uvv.ro

DOI: 10.35923/AUTFil.62.02

***Troius Aeneas Romana per oppida (Catalepton XIV. Appendix Vergiliana):
The Glory of the Aeneid***

As part of the *Appendix Vergiliana*, *Catalepton* 14 represents a *votum*, a solemn vow and prayer dedicated to Venus, accompanied by offerings intended to gain the favor of the goddess in disseminating the *Aeneid* across the Roman world (*Romana per oppida*). Rich in analogies and reminiscences from Vergil's works, the poem has been the subject of numerous studies, with scholars both denying and affirming its Vergilian authorship, each side supported by compelling and plausible arguments. Regardless of its authenticity, this text remains a valuable and eloquent testament to the epic poem dedicated by the Mantuan poet to the Trojan Aeneas, with its future glory poetically foreshadowed in these epigrammatic verses.

Keywords: *votum*; offerings to Venus; Vergilian reminiscences; the future glory of the *Aeneid*

Inclus în *Appendix Vergiliana*, poemul *Si mihi susceptum fuerit* face parte dintr-un ansamblu de cincisprezece epigrame, intitulat *Catalepton* („Poezii diverse”)¹ – titlu ce se regăsește deopotrivă în listele lui Suetonius, Donatus și Servius:

*Deinde „Catalepton” et „Priapea” et „Epigrammata” et „Diras”, item „Cirim”
et „Culicem”, cum esset annorum XVI [...]. Scripsit etiam de qua ambigitur*

¹ Edouard Galletier (1920: 10-13) consideră însă că numele de *Catalepton* a apărut printr-o interpretare eronată a expresiei grecești κατά λεπτόν, care ar fi fost plasată la începutul textelor din *Appendix Vergiliana*, pentru a caracteriza întreaga varietate de subiecte minimale, abordate în poemele vergiliene juvenile. În concluzie, autorul francez renunță la titlul *Catalepton*, utilizând, în schimb, termenul *Epigrammata*, pentru a desemna grupul delimitat de textele *De qua saepe* (I) și *Vate Syracosio* (XV).

„*Aetnam*”. (Suetonius, *De poetis. Vita Vergili*) „Apoi a scris *Catalepton*, *Priapea*, *Epigrammata*, *Dirae*, precum și *Ciris* și *Culex*, pe când era de șaisprezece ani [...]. În plus, a scris *Aetna*, cu privire la care există controverse.”;

deinde *Catalepton* et *Priapeia* et *Epigrammata* et *Diras*, item *Cirim* et *Culicem*, cum esset annorum XVI (Donatus, *Commentarii Vergiliani. Vita Vergiliana*) „Apoi a scris *Catalepton*, *Priapea*, *Epigrammata* și *Dirae*, precum și *Ciris* și *Culex*, pe când era de șaisprezece ani.”;

Scriptis etiam septem sive octo libros hos: Cirin Aetnam Culicem Priapeia Catalepton Epigrammata Copam Diras. (Servius MDCCCLXXXI: 1) „A scris și aceste șapte sau opt lucrări: *Ciris* (*Pescărușul*), *Aetna* (*Etna*), *Culex* (*Țânțarul*), *Priapeia* (*Priapeele*), *Catalepton*, *Epigrammata* (*Epigrame*), *Copa* (*Hangița*), *Dirae* (*Blesteme*).” (trad. M. S.).

Cele cincisprezece texte din *Catalepton* au alcătuit obiectul a numeroase studii, care le contestă paternitatea vergiliană (Remigio Sabbadini, Gaetano Curcio, Edouard Galletier, D. L. Drew) ori, dimpotrivă, afirmă autenticitatea întregului ciclu (Friedrich Vollmer, Theodor Birt, Lenchantin de Gubernatis), ambele poziții fiind susținute prin argumente ingenioase și plauzibile (vezi Grimal [1997]: 218; cf. Galletier 1920: 14-19, 32-50; Vasilescu 1981: 89; Cizek 1994: 262-263).

În acest ciclu se integrează și piesa intitulată *Ad Venerem*, ce constituie o juruință și o rugăciune, i.e. un votum, rostit solemn *Surrentini litoris ara* (*Catalepton*, XIV, 12), în templul Venerei din Surrentum (Birt 1910: 163). Rostul unui asemenea votum este acela de a obține bunăvoința și ajutorul zeiței, pentru a asigura succesul Eneidei, epopeea închinată troianului Aeneas (*Troius Aeneas*) de către Vergilius, autorul declarat al inspiratelor versuri, apreciate de critici pentru eleganța și farmecul lor (Galletier 1920: 35, 218):

*Si mihi susceptum fuerit¹ decurrere² munus,
o Paphon, o³ sedes quae colis Idalias,
Troius Aeneas Romana per oppida digno
iam tandem⁴ ut tecum carmine vectus eat,*

1 Verbul *fuerit* a fost echivalat în text cu *licuerit*, *contigerit* (vezi Galletier 1920: 219; Curcio 1905: 104) = „va fi îngăduit, va fi dat”.

2 Verbul *decurrere* ‘a alerga, a trece repede’ sugerează în context ideea de scriere rapidă (cf. Quintilianus, *Institutio oratoria*, X, 3, XVII; X, 7, XI), evocând ritmul precipitat al poetului, care, temându-se că nu va izbuti să finalizeze *Eneida*, este mistuit de febra sa creatoare (Birt 1910: 164).

3 Pentru Theodor Birt (1910: 169), acest dublu *o* interjecțional este autentic și specific vergilian. Cf.: *o patria, o diuum domus Ilium et incluta bello / moenia Dardanidum!* (*Aeneis*, II, 241-242) „Biată țară, / Sărman cămin al zeilor, o, Ilium! / Voi, muri dardani, vestiți în lupte grele!” (Vergilius 1994, 94-95); *o lux Dardaniae, spes o fidissima Teucrum* (*Aeneis*, II, 281) „Mântuitor al neamului dardanic, / O tu, nădejde nesmintită-a Troiei!” (Vergilius 1994, 97); *o pater, o hominum rerumque aeterna potestas* (*Aeneis*, X, 18-19) „O tu, părinte, veșnică putere / Lumească și zească” (Vergilius 1994, 474).

4 Construcția adverbială *iam tandem* „iată, în sfârșit”, reliefată prin așezarea sa la început de vers, transcrie starea de spirit a lui Vergilius înainte de încheierea *Eneidei*, exprimând

non ego ture modo¹ aut picta tua templa tabella 5
ornabo, et puris sarta feram manibus:
corniger +hos aries humilis+ et maxima taurus
victima sacratos sparget honore focos,
marmoreusque tibi +aut+ mille coloribus ales
in morem picta stabit Amor pharetra. 10
adsis o Cytherea: tuus te Caesar Olympo
et Surrentini litoris ara vocat.
(*Catalepton*, XIV, 1-12)

„De-mi va fi dat să sfârșesc opera ce am pornit,
O, zeiță, ce-n Idalia și-n Paphos ai locuit,
Ca să răzbată Aeneas prin romanele cetăți,
Purtat, alături de tine, într-un nobil cânt, măreț,
Nu doar cu picturi și smirnă voi orna templele tale,
Aducând, cu mâini curate, și cununi în a ta cale,
Ci și-un taur, și-un berbec, cu coarnele răsucite,
Stropi-vor, ca jertfe-alese, vetrele tale sfințite,
Și-un Ámor înaripat, marmoreu și colorat,
Cu a lui tolbă pictată, fi-va acolo-așezat.
Vină, dară, Citeree! Te cheamă Caesar al tău,
În sanctuaru-ți surrentin, să cobori din empireu.”
(trad. M. Subi).

Debutând cu un distih, ce împrumută o imagine consacrată din *Georgice*² (Galletier 1920: 219; Drew 1925: 345), textul exprimă, printr-o propoziție condițională, dorința poetului de a-și finaliza marea operă a vieții sale, reprezentată de *Eneida*: *Si mihi susceptum fuerit decurrere munus* (*Catalepton*, XIV, 1) „De-mi va fi dat să sfârșesc opera ce am pornit”. Dorința formulată aici nu s-a realizat însă, dat fiind sfârșitul prematur al Mantuanului, pe care el pare să-l fi prevăzut (Galletier 1920: 36): am putea vorbi, în acest caz, de o uimitoare intuiție și predicție vergiliană sau, având în vedere împlinirea atât de exactă a așa-numitei predicții, am putea conchide, asemenea altor comentatori, că epigrama a XIV-a a fost compusă după moartea poetului, de către unul dintre admiratorii săi (Galletier 1920: 36; Henry 1937: 366).

Proiectul artistic major ce îl preocupă pe autorul acestor versuri este pus sub protecția lui Venus, menționată în text ca *Paphia Venus* sau *Idalia Venus*, Paphos și Idalium fiind două orașe din insula Cipru, faimoase prin cultul

nerăbdarea sa de a-și vedea terminată monumentală creație (vezi Birt 1910: 164, 171-172).

1 Secvența *non [...] modo* („nu numai”) de aici, din versul 5, presupune, drept corelativ, un *sed etiam* („ci și”), ce lipsește, dar trebuie adăugat la începutul versului 7 (Birt 1910: 165; Galletier 1920: 219).

2 *Si mihi susceptum fuerit decurrere munus*, / o Paphon, o sedes quae colis Idalias (*Catalepton*, XIV, 1-2) „De-mi va fi dat să sfârșesc opera ce am pornit, / O, zeiță, ce-n Idalia și-n Paphos ai locuit”. Cf.: *tuque ades inceptumque una decurrit laborem, / o decus, o famae merito pars maxima nostrae* (Vergilius, *Georgica*, II, 39-40) „Fii lângă mine și lucrul pornit să-l străbatem alături, / Tu, și podoaba și partea pe drept cea mai mare din faima-mi” (Vergiliu² 1967: 74).

Venerii (cf. *Aeneis*, X, 86): o **Paphon**, o *sedes quae colis Idalias* (*Catalepton*, XIV, 2) „O, zeiță, ce-n Idalia și-n Paphos ai locuit”. Invocată astfel în termeni retoric, Venus își leagă numele de cel al celebrului personaj vergilian: *Troius Aeneas* (*Catalepton*, XIV, 3), ea fiind *Aeneadum genetrix* (Lucretius, *De rerum natura*, I, 1) „a romanilor mamă” (Lucretius 1981: 3), cea din care descinde și Iulus Ascanius, recunoscut ca strămoș al gintei Iulia, familia lui Caesar și Augustus.

Plasată într-o poziție privilegiată, în fruntea versului, sintagma *Troius Aeneas* reproduce începutul câtorva dintre hexametrii vergilieni (vezi *Aeneis*, I, 596; VI, 403; VII, 221), iar imaginea ce se construiește în jurul său este grandioasă și plină de splendoare, făcând trimitere la figurile comandanților învingători, ce aveau parte de o fastuoasă intrare în Roma, purtați (*vecti*) în carul lor de triumf, tras de patru cai albi:

*Troius Aeneas Romana per oppida digno
iam tandem ut tecum carmine vectus¹ eat
(Catalepton, XIV, 3-4)*

„Ca să răzbată Aeneas prin romanele cetăți,
Purtat, alături de tine, într-un nobil cânt, măreț”.

Așadar, asemenea conducătorilor militari victorioși, *Troius Aeneas*², însoțit de Venus, divina sa mamă, va avea parte de propriul său traseu triumfal, grație *Eneidei*, o epopee demnă de ilustrul său erou, care este menită să ajungă nu doar în cetatea celor șapte coline, ci în toată lumea romană (Galletier 1920: 219; Curcio 1905: 104): *Romana per oppida*³ (*Catalepton*, XIV, 3).

Proiectând astfel, în termeni poetici, succesul operei sale – succes asigurat de augusta protecție a Venerii –, artistul îi promite acesteia o serie de ofrande, a căror înșiruire amintește un pasaj descriptiv din epopeea Mantuanului, consacrat sanctuarului din Paphos al zeiței (Galletier 1920: 37):

1 Termenul-cheie ce evocă acest tip de onoare și celebrare solemnă a unui moment festiv este *veho, vehere, veki, vectum* ‘a purta’: cf. *neque ad sedes uictor ueherere paternas?* (Vergilius, *Aeneis*, XI, 44) „să nu te întorci, biruitor, la căminul părintesc?” (Vergiliu¹ [1967]: 342). Același *vectus* este văzut însă de Theodor Birt (1910: 164) ca o aluzie la transportul, distribuția și difuzarea exemplarelor din *Eneida* în orașele romane: o imagine „toute mercantile”, cum o numește Edouard Galletier (1920: 219), în opoziție cu sensul triumfal atribuit de el verbului.

2 Personajul principal al *Eneidei* substituie aici metonimic opera în sine – formula aceasta autentic vergiliană fiind confirmată de o epistolă a Mantuanului către Augustus, care, în chip similar, face referire la epopeea sa, *Aeneis*, prin intermediul lui Aeneas (Birt 1910: 165): *De Aenea quidem meo, si mehercle iam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem: sed tanta inchoata res est, ut paene vitio mentis tantum opus ingressus mihi videar* (Macrobius, *Saturnalia*, I, XXIV, 11) „Despre eroul meu Aeneas – ce să-ți mai spun? Dacă l-aș socoti cu adevărat vrednic ca tu să-i ascuți isprăvile, ți l-aș trimite cu plăcere; dar subiectul de care m-am apucat este atât de vast, încât mi se pare aproape o nebunie că m-am angajat la o asemenea lucrare.” (Macrobius [1961]: 123).

3 Cf.: *Ascraeumque cano Romana per oppida carmen* (Vergilius, *Georgica*, II, 176) „Nalt cu un vers ascreean în orașe romane-al meu cântec” (Vergiliu² 1967: 79).

o **Paphon**, o *sedes quae colis Idalias*,
[...] non ego **ture** modo aut *picta tua* **templa** *tabella*
ornabo, et puris **serta** *feram manibus*
(*Catalepton*, XIV, 2, 5-6)

„O, zeiță, ce-n Idalia și-n Paphos ai locuit [...],
Nu doar cu picturi și smirnă voi orna templele tale,
Aducând, cu mâini curate, și cununi în a ta cale”.

Cf.: *Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit*
laeta suas, ubi templum illi, centumque Sabaeo
ture *calent arae, sertisque recentibus halant.*
(Vergilius, *Aeneis*, I, 415-418)

„Venus spre Paphos apoi se grăbește cu zborul, privindu-și
Sfânta-i dumbravă cu templul în care tămâia de Saba
Arde pe-o sută de-altare cu proaspete flori de pe câmpuri.”
(Vergilius 1980: 46).

Prin urmare, poezia epigramatică, la fel ca textul epopeic, vorbește despre Paphiana Venus și invocă favoarea acesteia, apelând la tămâie (*ture: tūs, tūris*) și ghirlande florale (*serta:serta, sertōrum*)¹: două elemente conjugate îndeobște în actele ceremoniale (Birt 1910: 165). În plus, piesa se referă și la puritatea rituală a mâinilor, căci donațiile sunt oferite *puris [...] manibus: purissertaferam manibus* (*Catalepton*, XIV, 6; cf. Seneca, *Epistulae morales ad Lucilium*, VII, LXVII, 12, 13; Plautus, *Amphitruo*, 1094). Tot astfel, în șirul de daruri votive se înscrie și un tablou pictat (*picta [...] tabella*), care, în opinia unor comentatori (vezi Birt 1910: 165-166; Galletier 1920: 219; Rat 1935), ar fi putut reproduce o scenă din *Eneida* sau l-ar fi putut înfățișa pe Vergilius la lucru (ca în vinieta *Vergilius Romanus: Fig. 2*) ori încadrat de muze (la fel ca în mozaicul din Soussa)².

Alături de aceste prinoase înmiresmate și colorate, versurile următoare – în care răzbat din nou ecouri vergiliene – adaugă noi donații, mult mai valoroase, căci este foarte posibil ca artistul, neliniștit în legătură cu finalizarea monumentalei sale creații, să fi suplimentat astfel acel votum inițial, care includea doar *tus,sertași picta [...] tabella* (Birt 1910: 172). În consecință, textul menționează și sacrificiile animale³, ofrandele sângeroase închinat Venerei, alcătuite aici dintr-un berbec cornut (*corniger [...] aries*) și un taur (*taurus*):

1 Vezi **Fig. 1**.

2 Vezi celebrul mozaic roman (**Fig. 3**), descoperit în 1896 la Hadrumetum (azi Soussa, Tunisia) și păstrat la Muzeul Național Bardo din Tunis.

3 O reprezentare plastică a pregătirii unui astfel de sacrificiu ni se oferă într-un relief arhitectural roman, datând din secolul al II-lea e.n. (**Fig. 4**).

*corniger + hos aries humilis+ et maxima taurus
victima sacratos sparget honore¹ focolos
(Catalepton, XIV, 7-8)*

„Ci și-un taur, și-un berbec, cu coarnele răsucite,
Stropi-vor, ca jertfe-alese, vetrele tale sfințite”.

*Cf.: hinc albi, Clitumne, greges et maxima taurus
uictima, saepe tuo perfusi flumine sacro,
Romanos ad templa deum duxere triumphos.
(Georgica, II, 146-148)*

„Ciuurdele albe, Clitumne, și taurul, jertfă de frunte,
Scaldă primindu-și adesea în sfintele-ți ape, de-aicea
Dus-au spre temple zeești ale noastre romane triumfuri.”
(Vergiliu² 1967: 78).

Aceleiași zeițe protectoare poetul îi dedică însă și o operă de artă: o statuie a lui Cupidon, cel mai potrivit dar votiv pentru templul divinei mame a acestuia (Birt 1910: 167), precum și un gest simbolic de recunoștință, având în vedere că secretarul (*librarius*) care, timp de zece ani, l-a ajutat pe Vergilius la redactarea *Eneidei* s-a numit chiar Eros (Birt 1910: 171). Năstrușnicul zeu zburător este înfățișat în *Catalepton* (XIV, 9-10) ca *ales [...] Amor* „Ămor înaripat”, aripile constituind, alături de arcul cu săgeți, unul dintre accesoriile sale consacrate (Rat 1935): drept dovadă, scriitorul mantuan îl numește, în epopeea sa, *aligerum [...] Amorem (Aeneis, I, 663)* „aripatul Ămor” (Vergilius 1994: 68). Utilizând un procedeu similar cu cel din distihul anterior, care trece de la o ofrandă umilă la o ofrandă de mare preț (*aries humilis+ et maxima taurus / victima: Catalepton, XIV, 7-8*), autorul epigramei promite mai întâi un Ămor din marmură albă – dat fiind că adjectivul *marmórëus* (3) implică frecvent ideea de alb (**Fig. 5**)² –, iar mai apoi, făgăduiește un Ămor pictat, sculpturile

1 Termenul *honor*, *-ōris* desemnează aici jertfa oferită zeilor. *Cf.: meritos aris mactauit honores* (Vergilius, *Aeneis*, III, 118) „pe-altare-a junghiat cuvenitele jertfe” (Vergilius 1980: 95); *perfecto laetus honore / Anchisen facio certum* (Vergilius, *Aeneis*, III, 178-179) „Și vesel, cu jertfa-mplinită, / Dau lui Anchises de știre” (Vergilius 1980: 97); *Iunoni Argiuae iussos adolemus honores* (Vergilius, *Aeneis*, III, 547) „Noi datoritele jertfe-i aducem argivicei Iuno” (Vergilius 1980: 111). De remarcat și faptul că regula, valabilă pentru sacrificiile oficiale și publice, de a aduce ca ofrandă unei zeițe numai animale de sex feminin nu se aplică și sacrificiilor private, cum este cel prezentat în cazul de față (Birt 1910: 166), în care Venerei i se oferă un berbec și un taur. *Cf. și Ovidius (Amores, III, XIII, 15-17)*, ce menționează, printre jertfele aduse Junonei, *vituli* (viței), *porcus* (un porc) și *dux gregis* (un berbec, capul turmei).

2 Vezi Subi 2015: 109-124. Iată și câteva exemple: *Marmoreum [...] pedem (Ciris, 252)* „picioare albe ca marmura”; *Marmorea [...] brachia (Ciris, 449)* „brațe alb-marmoree”; *Marmoreum [...] corpus (Ciris, 499)* „trup alb marmorean”; *marmoreis pedibus* (Ovidius, *Amores*, II, 11, 15) „cu picioarele albe ca marmura”; *marmoreis percussit pectora palmis* (Ovidius, *Metamorphoses*, III, 481) „cu albele palme pieptul își lovi”; *Marmoreoque [...] in ore* (Ovidius, *Metamorphoses*, V, 206) „pe fața-i albă de marmură”; *marmoreo [...] collo* (Ovidius, *Fasti*, IV, 135) „pe gātu-i alb marmoreu”; *marmoreis cervicibus* (Petronius,

policrome fiind foarte răspândite în arta greacă, elenistică și romană (Curcio 1905: 105; Birt 1910: 168; Galletier 1920: 220). Dar, potrivit lui Theodor Birt (1910: 168), multitudinea de nuanțe (*mille coloribus: Catalepton*, XIV, 9) nu s-ar aplica întregii statui a lui Cupidon, ci doar arripilor lui, raportabile la aripile creaturilor înaripate din picturile murale pompeiene, care au pene de culoarea papagalului. Pe de altă parte însă, aceeași formulă s-ar putea referi la *picta [...]* *pharetra* (*Catalepton*, XIV, 10), descriind o tolă pictată policolor, căci imaginea divină tridimensională include aici și tolă, *pharetra*, un alt element emblematic pentru zeul iubirii, ce primește chiar uneori epitetul de *pharetratus: pharetratus [...]* *puer* (Ovidius, *Metamorphoses*, X, 525) „Pruncul cu tolă” (Ovidius [2001]: 511)¹. O asemenea *pharetra*, bogat ornamentată, se asociază îndeobște cu un termen cromatic sau briliant (Galletier 1920: 220)², așa cum se poate observa și în textul de față, ale cărui reprezentări, marmorean colorate, îi amintesc lui D. L. Drew (1925: 346) de o ofrandă similară din poezia pastorală a Mantuanului:

*marmoreusque tibi +aut+ mille coloribus ales
in morem picta stabit Amor pharetra
(Catalepton, XIV, 9-10)*

„Și-un Ámor înaripat, marmoreu și colorat,
Cu a lui tolă pictată, fi-va acolo-așezat”.

*Cf.: si proprium hoc fuerit, leui de marmore tota
puniceo stabis suras euincta coturno
(Vergilius, Eclogae, VII, 31-32)*

„Nălțate-vei întreagă, o statuie
Strălucitoare-n marmur, cu coturnii
Împurpurați, trași peste-a tale pulpe.”
(Vergilius 1997: 80).

Finalul piesei revine la ruga îndreptată către zeița din Cythera, în tonuri ce evocă din nou cadențele rustice vergiliene (Drew 1925: 346; Galletier 1920: 220), verbul *adsum, adesse, adfui* ‘a se prezenta, a veni, a se apropia, a apărea, a fi alături, a ajuta’ (vezi DG, s.v. *adsum*) solicitând apariția și prezența sa personală înaintea suplicantului (Birt 1910: 169):

CXXXI) „cu gâtul ei alb marmorean”.

1 Cf. Ovidius, *Amores*, II, V, 1; *Tristia*, V, 1, 22.

2 Vezi: *pharetra ex auro* (Vergilius, *Aeneis*, IV, 138) „tolă de aur”; *aurata [...]* *pharetra* (Vergilius, *Aeneis*, XI, 858) „tolă aurită”; *fulgenti [...]* *pharetra* (*Ciris*, 160) „din tolă strălucitoare”; *picta [...]* *pharetra* (Ovidius, *Heroides*, XXI, 173) „tolă pictată” (cf. Ovidius, *Metamorphoses*, II, 421; *Metamorphoses*, IV, 306, 308).

*adsis o Cytherea*¹: *tuus te Caesar Olympo
et Surrentini litoris ara vocat.*
(*Catalepton*, XIV, 11-12)

„Vină, dară, Citeree! Te cheamă Caesar al tău,
În sanctuaru-ți surrentin, să cobori din empireu.”

*Cf.: Pan, ouium custos, tua si tibi Maenala curae,
adsis, o Tegeaee, fauens*
(*Georgica*, I, 17-18)

„Străjer al turmelor, o Pan, ajută-mi,
Dacă ți-i drag Menalul, Tegeene”
(Vergilius 1997: 128);

*huc, pater o Lenaeae: tuis hic omnia plena
muneribus, tibi pampineo grauidus autumnno*
(*Georgica*, II, 4-5)

„Părinte-al nost' Leneu, încoace vino!
De darurile tale-s toate pline
Aici la noi”
(Vergilius 1997: 156).

O asemenea cerere, pe care autorul poemului nu o adresează lui Apollo sau Muzelor, ci lui Venus, este pe deplin justificată, dată fiind legătura specială existentă între aceasta și conținutul *Eneidei*, ea fiind maica eroului Aeneas, din care descinde poporul roman, iar prin Iulus Ascanius, și casa Iuliană (Birt 1910: 170). Prin urmare, conform mărturiei textului (*Surrentini litoris ara: Catalepton*, XIV, 12), versurile acestea sunt dedicate zeiței în sanctuarul ei din Surrentum, în apropierea căruia se găsea *villa* lui Vergilius, nu departe de Nola, în Campania. Dornic să sporească eficiența suplicației sale, artistul unește în rugăciune numele său și cel al lui Augustus – ceea ce nu înseamnă, susține Theodor Birt (1910: 170-171), că împăratul se afla și el în templu, alături de poet, făcând un *votum*, ci doar că era extrem de preocupat de capodopera acestuia, din care audiase deja câteva cânturi (II, IV și VI): totuși, a fost lansată și ideea unei întâlniri între cei doi, care, potrivit opiniei unor cercetători, trebuie să fi avut loc în anul 23 î.e.n. (vezi Curcio 1905: 105-106; Galletier 1920: 36, 221). Desemnat în piesă prin titlul de *Caesar* (*Catalepton*, XIV, 11) – fapt ce corespunde cu uzul din *Georgice* (I, 25, 503; III, 16, 47-48 etc.) –, ilustrul principe este cel care, prin ascendența sa divină, servește drept intermediar între zeea Paphiană și scriitorul mantuan, de al cărui proiect epopeic, menit a-i asigura gloria dinastică și gloria Romei, el era foarte interesat (Galletier 1920:

1 *Cytherēa* este unul dintre epitetele Venerei, adorată în insula Cythera, din sud-vestul Mării Egee. *Cf. Parce metu, Cytherea* (Vergilius, *Aeneis*, I, 257) „Nu te-ngrîja Cytherea!” (Vergilius 1980: 40).

37). Și, la fel cum, la începutul celui de-al treilea cânt al *Georgicelor*, Augustus apare asociat cu succesul poemului rustic, și aici marele *Caesar* marchează cu prezența sa augustă triumful neîndoielnic, hărăzit cântărețului lui Aeneas (Galletier 1920: 36-37).

În concluzie, fie că acceptăm autenticitatea textului din *Catalepton* XIV, cu numeroasele sale analogii și reminiscențe vergiliene, fie că vedem în el una dintre acele creații inspirate de cultul marelui poet și un omagiu adus memoriei lui (Galletier 1920: 218), piesa aceasta rămâne o mărturie elocventă și valoroasă cu privire la opera majoră a vieții sale, *Eneida*, a cărei glorie viitoare este prefigurată, într-o formă artistică, în versurile epigramatice.

Sigle și abrevieri:

DG – GUȚU, Gheorghe [2003]: *Dicționar latin-român*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Humanitas.

cf. – lat. *confer* „compară”.

i.e. – lat. *id est* „adică”.

s.v. – *sub voce / sub verbum* „sub / la cuvântul”.

Referințe bibliografice:

BIRT, Theodor 1910: *Jugendverse und Heimatpoesie Vergils. Erklärung des Catalepton*, Leipzig und Berlin, Druck und Verlag von B.G. Teubner.

CIZEK, Eugen 1994: *Istoria literaturii latine*, Vol. I, Societatea „Adevărul” S.A.

CURCIO, Gaetano 1905: *Poeti Latini Minori*, Volume II, fasc. 1, *Appendix Vergiliana (Priapea – Catalepton – Copa – Moretum)*, Testo critico, commentato da Gaetano Curcio, Catania, Fratelli Battiato – Editori.

DREW, D. L. 1925: *Appendix Virgiliana: Catalepton XIV (Si mihi susceptum fuerit decurrere munus)*, „Classical Philology”, Volume XX, Number 4, p. 345-347.

GALLETIER, Edouard 1920: In (P. Vergili Maronis) *Epigrammata et Priapea*, Édition critique et explicative, Paris, Librairie Hachette.

GRIMAL, Pierre [1997]: *Literatura latină*, Traducere de Mariana și Liviu Franga, Note suplimentare și cuvânt înainte de Liviu Franga, Medalion biografic *Pierre Grimal* de Eugen Cizek, Teora.

HENRY, René 1937: *Où en est l'énigme de l'Appendix Vergiliana*, in „L'antiquité classique”, Tome 6, fasc. 2, p. 357-395.

RAT, Maurice 1935. *Épigrammes (Epigrammata). Notice sur Les Épigrammes*, in *Poèmes attribués à Virgile*, Traduction nouvelle de Maurice Rat, Garnier (<https://remacle.org/bloodwolf/poetes/appendix/epigrammata.htm>, accesat în data de 07.08.2024).

SERVIUS MDCCCLXXXI: *Servii Grammatici qui feruntur in Vergilii carmina Commentarii*, recensuerunt Georgius Thilo et Hermannus Hagen, Vol. I, *Aeneidos librorum I-V Commentarii*, recensuit Georgius Thilo, Lipsiae, in aedibus B. G. Teubneri.

SUBI, Maria 2015: „*A marmorei candoare*” în latină și în română, in *Quaestiones Romanicae*, nr. III/ 1, Lucrările Colocviului internațional *Comunicare și cultură în Romania europeană* (ediția a III-a / 3-4 octombrie 2014), Szeged, JatePress „Jozsef Attila” Tudományi Egyetem Kiado & Editura Universității de Vest din Timișoara, 2015, p. 109-124.

VASILESCU, Toma 1981: *Appendix vergiliana*, in Mihai Nichita (coord.), *Istoria literaturii latine*, Vol. II, Partea I-a, Perioada principatului (44 î.e.n.-14 e.n.), București, p. 73-100.

Surse:

- LUCRETIUS, Titus Carus 1981: *Poemul naturii*, Traducere, prefață și note de D. Murărașu, București, Editura Minerva.
- MACROBIUS, Ambrosius Theodosius [1961]: *Saturnalia*, Traducere, introducere și note de Gh. Tohăneanu, Editura Academiei.
- OVIDIUS, Publius Naso [2001]: *Opere*, [Chișinău], Gunivas.
- VERGILIU¹ [1967]: *Eneida*, Traducere de Eugen Lovinescu, Text revăzut și note de Eugen Cizek, Prefață și note finale de Edgar Papu, [București], Editura Tineretului.
- VERGILIU² 1967: *Bucolice. Georgice*, [în românește de Teodor Naum & D. Murărașu], București, Editura pentru Literatură Universală.
- VERGILIUS 1980: *Eneida*, Ediție critică, Traducere de George Coșbuc, Ediție îngrijită, note și prefață de Stella Petecel, București, Editura Univers.
- VERGILIUS, Publius Maro 1994: *Eneida*, Prefață și traducere din limba latină: G. I. Tohăneanu, Note și comentarii, glosar: Ioan Leric, Timișoara, Editura Antib.
- VERGILIUS, Publius Maro 1997: *Bucolice. Georgice*, Prefață și traducere din limba latină: G. I. Tohăneanu, Note și comentarii, glosar: Ioan Leric, Timișoara, Editura Amarcord.

Surse electronice:

- DONATUS: *Commentarii Vergiliani. Vita Vergiliana*: https://web.archive.org/web/20140301211452/http://www.forumromanum.org/literature/donatus_vita.html, ultima accesare: 27.08.2024.
- Fig. 1:** https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Woman_offerings_Louvre_S2253.jpg, ultima accesare: 23.09.2024.
- Fig. 2:** <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:RomanVirgilFolio014rVergilPortrait.jpg>, ultima accesare: 10.09.2024.
- Fig. 3:** <https://en.wikipedia.org/wiki/Hadrumetum>, ultima accesare: 10.09.2024.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:A_mosaic_BardoMuseum.JPG, ultima accesare: 10.09.2024.
- Fig. 4:** https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Roman_sacrifice_Louvre_Ma992.jpg, ultima accesare: 10.09.2024.
- Fig. 5:** https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eros_bow_Musei_Capitolini_MC410.jpg, ultima accesare: 23.09.2024.
- <https://latin.packhum.org/search>, ultima accesare: 10.09.2024.
- https://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lsante01/Vergilius/ver_ae00.html, ultima accesare: 10.09.2024.
- <https://www.thelatinlibrary.com/verg.html>, ultima accesare: 10.09.2024.
- https://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Macrobius/Saturnalia/1*.html,
<https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Macrobius/Saturnalia/home.html>,
- SUETONIUS, C. Tranquillus: *De poetis. Vita Vergili*: <https://www.thelatinlibrary.com/suetonius/suet.virgil.html>, ultima accesare: 27.08.2024.

Fig. 1. Femeie purtând o frandă de flori
(teracotă din Corint, sec. al IV-lea î.e.n.)

Fig. 2. Vergilius Romanus. Portretul lui Vergilius (sec. al V-lea e.n.)

Fig. 3. Vergilius între Clio și Melpomene (mozaic roman, sec. al III-lea e.n.)

Fig. 4. Pregătirea unui sacrificiu (relief roman din marmură, sec. al II-lea e.n.)

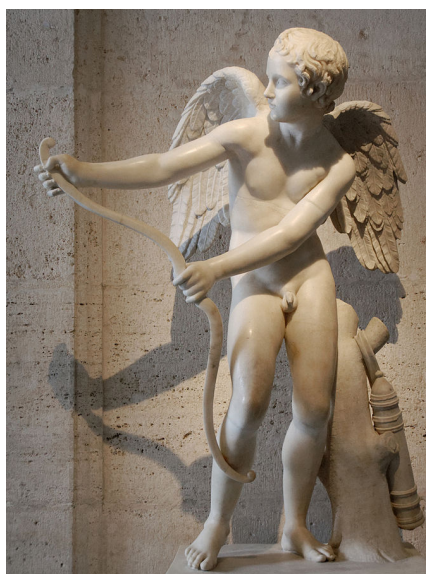

Fig. 5. Amor / Eros încordându-și arcul
(copie romană după un original de Lysippos, sec. al II-lea e.n.)